

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/114/112/96

KAPITAŁOWE FUNDUSZE EMERYTALNE W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ '96

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

1. POSTULATY DOTYCZĄCE SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH	2
2. SPOŁECZNA GOTOWOŚĆ UCZESTNICTWA W FUNDUSZACH EMERYTALNYCH	5
3. PREFERENCJE DOTYCZĄCE FUNKCJONOWANIA FUNDUSZY EMERYTALNYCH	7
4. OPINIE O OBSŁUDZE I KONTROLI DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZY EMERYTALNYCH	12
5. PODSUMOWANIE	15

Podstawowym założeniem reformy ubezpieczeń społecznych jest konieczność wsparcia dotychczasowego systemu ubezpieczenia społecznego - objętego gwarancją państwa - systemem ubezpieczeń dodatkowych, finansowanych metodą kapitałową w formie funduszy emerytalnych.

W Polsce nie ma tradycji związanych z działalnością funduszy emerytalnych. Trudno więc odwoływać się do osobistych doświadczeń ankietowanych. Można tylko badać społeczną gotowość przystąpienia do systemu finansowanego metodą kapitalizacji oraz sondować wyobrażenia o funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

Nie ma żadnej pewności, czy ankietowani rozumieją różnicę między starymi a proponowanymi rozwiązaniami systemowymi. Ta wątpliwość jest uzasadniona, ponieważ badania przeprowadzone przez CBOS jesienią 1995 roku¹ wskazują, że pełne społeczne poparcie dla reformy ubezpieczeń wynika z negatywnej oceny obecnego systemu, a nie z aprobaty poszczególnych rozwiązań zawartych w projekcie reformy. W lipcu '95 ponad dwie piąte (45%) badanych deklaroowało, że wprawdzie słyszało coś o planowanej reformie, ale nie wie, na czym mają polegać zmiany, a ponad jedna czwarta (29%) nawet o niej nie słyszała. Ponadto trzy czwarte (74%) ankietowanych przyznało, że nie zna podstawowych zasad obecnego systemu ubezpieczeń emerytalnych. W kwietniu '96 stopień znajomości obowiązujących zasad systemu emerytalnego pozostał na tym samym poziomie.

Obecnie ciągle trwa dyskusja nad ostatecznym kształtem reformy, trudno więc pytać o akceptację szczegółowych rozwiązań. Interesowała nas zatem ogólna gotowość uczestnictwa w II filarze ubezpieczeń². Ankietowani zostali poinformowani o podstawowych zasadach tego

¹ Badanie panelowe „Postawy (i ich zmiany) wobec reformy ubezpieczeń społecznych w trakcie konsultacji społecznych” zrealizowane przez CBOS na zamówienie programu PHARE SPREAD.

² Badanie „Omnibus” zrealizowano w dniach 21-25 marca '96 na 1161-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski. Badanie zostało dofinansowane przez Program Reformy Polityki Społecznej Instytutu Spraw Publicznych.

uczestnictwa, a także o tym, że oprócz podstawowego poziomu ubezpieczenia społecznego istnieje możliwość uczestniczenia w drugim poziomie ubezpieczenia emerytalnego, opartego na zasadach kapitałowych, uzupełniającego dochody z systemu podstawowego. Uczestnictwo w tym drugim poziomie, tj. w funduszu emerytalnym, oparte byłoby na koncepcji zdefiniowanej składki wpłacanej na osobiste konto, a wysokość świadczeń zależałaby od wysokości zgromadzonego wkładu oraz od rezultatów funkcjonowania funduszy emerytalnych.

Po tej informacji respondenci deklarowali własne preferencje w zakresie funkcjonowania kapitałowych funduszy emerytalnych, swobody wyboru funduszu, kontroli stanu kont osobistych, gwarancji nadzoru nad funduszami, gotowości uczestnictwa w kapitałowych funduszach emerytalnych itp.

POSTULATY DOTYCZĄCE SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Z badań przeprowadzonych w lipcu '95 dotyczących społecznych postaw wobec reformy ubezpieczeń emerytalnych wynika, że wielu ludzi nie ma w tej sprawie ugruntowanej i przemyślanej opinii. Badani chętniej odnajdują się w roli zwolenników lub przeciwników konkretnych propozycji i rozwiązań niż systemu emerytalnego jako całości. Jednocześnie stwierdzono akceptację uczynienia systemu w większym stopniu ubezpieczeniowym przez ściślejsze powiązanie świadczenia z płaconą składką, przyjęcie przez ubezpieczonych odpowiedzialności za materialne zabezpieczenie na starość, zróżnicowanie wysokości świadczeń oraz ubezpieczenia dodatkowe.

W bieżącym roku zapytaliśmy ankietowanych, jak wyobrażają sobie dobry system emerytalny, które z konkretnych rozwiązań systemowych dotyczących powiązania składki ze świadczeniem, sposobu gromadzenia wkładów i ich dystrybucji zyskują ich akceptację.

Największą aprobatę ankietowanych (43%) uzyskał model mieszany, w którym część emerytury pochodziłaby ze składek osób obecnie pracujących, a część ze składek zgromadzonych przez ubezpieczonego. Blisko jedna trzecia (31%) jest zdania, że emerytury powinny pochodzić tylko z osobistego wkładu ubezpieczonych. Co dziesiąty badany uznał system repartycyjny za najlepszy. Oznacza to, że w opinii ankietowanych system oparty na

solidaryzmie pokoleniowym, w którym emerytury wypłacane są z pieniędzy pochodzących ze składek obecnie zatrudnionych, nie zyskał aprobaty. Co szósty respondent nie ma wyrobionej opinii w tej sprawie. Jednocześnie należy podkreślić, że na pytanie, co dzieje się ze składkami wpłacanymi na ubezpieczenie przez obecnie pracujących, trzy piąte (60%) odpowiedziało, że są przeznaczane na wypłatę obecnych emerytur. Co piąty (22%) ankietowany sądzi, iż są odkładane na przyszłe świadczenia emerytalne ubezpieczonych, a 19% badanych nie ma opinii w tej kwestii.

	CBOS
Czy, Pana(i) zdaniem:	
- pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić ze składek, które dana osoba sama zgromadziła, w czasie kiedy pracowała	31%
- pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić ze składek, które płacą obecnie pracujący	10%
- pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić w części ze składek, które dana osoba sama zgromadziła, w czasie kiedy pracowała, a w części ze składek, które płacą obecnie	43%
Trudno powiedzieć	16%

Akceptację ograniczenia systemu repartycyjnego można uznać za wskaźnik akceptacji zwiększonej odpowiedzialności ubezpieczonych za własne zabezpieczenie dochodów na starość i ściślejsze powiązanie wysokości świadczeń z własnym wkładem finansowym.

Opinie o tym, które z rozwiązań jest najlepsze, są podzielone, ale trudno doszukiwać się związku deklarowanych ocen z cechami położenia społecznego badanych. Dość oczywisty wydaje się fakt, że grupy o relatywnie najlepszej kondycji finansowej, poczuciu bezpieczeństwa materialnego i pewności zatrudnienia (kadra kierownicza i inteligencja, prywatni przedsiębiorcy, osoby z wyższym wykształceniem) częściej niż pozostali optują za rozwiązaniem, które zakłada wypłacanie świadczeń emerytalnych ze składek wcześniej zgromadzonych przez ubezpieczonego. Trudniej jest zinterpretować fakt, że największymi rzecznikami modelu mieszanego (w którym część emerytury pochodzi ze składek płaconych przez obecnie pracujących, a część ze składek ubezpieczonego zgromadzonych w czasie, kiedy pracował) są pracownicy umysłowi niższego szczebla (55%), robotnicy wykwalifikowani (54%), rolnicy (53%) oraz uczniowie i studenci (51%).

Ankietowani wyraźnie opowiadają się za tym, by emerytura była świadczeniem zasłużonym, zależnym od wkładu do systemu w postaci liczby lat opłacania składek, a zatem od stażu pracy i wieku. Mniejszą akceptacją cieszy się rozwiązanie uwzględniające tylko wkład finansowy.

	CBOS
Czy, Pana(i) zdaniem:	
- nabycie prawa do świadczenia emerytalnego powinno zależeć od liczby lat opłacania składek i wieku ubezpieczonego	60%
- nabycie prawa do świadczenia emerytalnego nie powinno zależeć od liczby lat opłacania składek i wieku ubezpieczonego, ale od zgromadzonej sumy pieniędzy na osobistym koncie składek emerytalnych	29%
Trudno powiedzieć	11%

Uzależnienie świadczenia emerytalnego od czasu płacenia składek i wieku najczęściej deklarują osoby mające 55-64 lata (70% wskazań), mieszkańcy wielkich miast (67%), robotnicy wykwalifikowani (71%) i prywatni przedsiębiorcy (68%), a spośród biernych zawodowo - bezrobotni (67%) oraz emeryci (63%).

Za uprawnieniem do emerytury tylko w powiązaniu ze stanem osobistego konta najczęściej optują osoby rozpoczynające aktywność zawodową, w wieku 25-34 lata (41%), uczniowie i studenci (47%) oraz pracownicy fizyczno-umysłowi (45%) i urzędnicy niższego szczebla (41%). Ten wariant nabywania praw emerytalnych nieco częściej niż pozostali akceptują także najmłodsze roczniki (36%), respondenci z wyższym wykształceniem (37%), osoby dobrze oceniające własne warunki materialne (35%).

	CBOS
Czy, Pana(i) zdaniem:	
- składki emerytalne każdego z pracujących powinny być odkładane na specjalnym, osobistym koncie, a właściciel powinien być informowany o stanie konta	62%
- wszystkie składki powinny trafiać do jednej, wspólnej kasy, z której wypłacałoby się emerytury	26%
Trudno powiedzieć	12%

Idea gromadzenia składek na osobistych kontach ubezpieczonych jest aprobowana przez większość ankietowanych (62%). Częściej niż inni popierają ją osoby ze średnim

i wyższym wykształceniem (odpowiednio 74 i 78%), uczniowie i studenci (74%) oraz mieszkańcy wielkich miast (71%). Największą akceptację tej formy gromadzenia składek deklarują przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (80%) oraz urzędnicy niższego szczebla (80%). We wszystkich grupach aktywnych zawodowo więcej jest zwolenników niż przeciwników kont osobistych. Również rolnicy w większości (69%) przedkładają osobiste konto nad wspólną kasę.

Osoby niżej wykształcone, mieszkańcy wsi oraz zawodowo bierni (z wyjątkiem uczniów i studentów) uznają wspólną kasę za rozwiązanie lepsze niż osobiste konta.

Ogólnie można skonstatować, że preferencje ankietowanych w zakresie rozwiązań uznanych za cechy „dobrego systemu emerytalnego” prognozują akceptację dodatkowych ubezpieczeń, opartych na działalności funduszy emerytalnych oraz własnej przeczności.

SPOŁECZNA GOTOWOŚĆ UCZESTNICTWA W FUNDUSZACH EMERYTALNYCH

Powstaje pytanie, czy deklaracje związane z „dobrym systemem emerytalnym” przekładają się bezpośrednio na rzeczywistą gotowość uczestnictwa w ubezpieczeniach dodatkowych. Inaczej mówiąc, czy w sytuacji wolnego wyboru ankietowani pozostaliby w systemie repartycyjnym, jaki obowiązuje obecnie, czy też raczej wybraliby system repartycyjno-kapitałowy, który będzie możliwy po zreformowaniu systemu ubezpieczeń społecznych i odmonopolizowaniu roli państwa w zabezpieczeniu dochodów na starość.

Interesowało nas, który wariant ubezpieczeń zyskałby większą aprobatę ankietowanych, czy można mówić o istnieniu społecznego zaplecza przyszłych kapitałowych funduszy emerytalnych.

		CBOS
Gdyby miał Pan(i) swobodę wyboru, to:		
- wybrał(a)by Pan(i) system, w którym część emerytury wypłacana jest z ZUS, a część z kapitałowego funduszu emerytalnego		35%
- pozostał(a)by Pan(i) w takim systemie, jaki jest obecnie		43%
Trudno powiedzieć		22%

Opinie dotyczące gotowości uczestniczenia w II filarze ubezpieczeń społecznych są podzielone. Ponad jedna trzecia ankietowanych zgłasza gotowość uczestnictwa w systemie, w którym część świadczenia pochodzi z kapitałowego funduszu, ale ponad dwie piąte badanych wybrałyby tylko emeryturę z ZUS na obecnie obowiązujących zasadach.

Co piąty respondent nie ma wyrobionego zdania o tym, jak zachowałby się w sytuacji, gdyby mógł swobodnie wybierać między starym i nowym systemem.

Opinie o chęci uczestniczenia w funduszach związane są z wykształceniem i kondycją materialną ankietowanych. Uczestnictwo w II filarze częściej deklarują ludzie młodzi, mieszkańcy wielkich miast (50%), osoby z wyższym wykształceniem (59%), mające dobre warunki materialne (47%).

Osoby w wieku emerytalnym lub zbliżające się do końca aktywności zawodowej, badani z wykształceniem podstawowym (50%), a przede wszystkim emeryci (54%) i renciści (53%) wybraliby obecnie obowiązujący system repartycyjny, w którym emerytura w całości pochodzi ze składek osób obecnie pracujących. Wydaje się dość oczywiste, że osoby pobierające świadczenia nie są zainteresowane zmianami, które już ich nie dotyczą.

Zważywszy na to, że reforma jest skierowana przede wszystkim do osób młodych i jednocześnie aktywnych zawodowo, można stwierdzić, że istotnie te kategorie społeczne w stopniu większym niż pozostałe są otwarte na proponowane zmiany. Grupy te są potencjalnymi uczestnikami systemu i stanowią zaplecze, które poparłoby ewentualne zmiany.

Tabela 1

w procentach

Gdyby Pan(i) miał swobodę wyboru, to:	Wskazania						
	ogółem	osób z wyższym wykształceniem	mieszkańców wielkich miast	osób deklarujących dobre warunki materialne	osób mających pewność zatrudnienia	aktywnych zawodowo (bez zatrudnionych w rolnictwie)	osób poniżej 44 roku życia
- wybrał(a)bym system, w którym część emerytury wypłacana jest z ZUS, a część z kapitałowego funduszu emerytalnego	35	59	50	47	46	44	42
- pozostał(a)bym w takim systemie, jaki jest obecnie	43	26	33	40	35	36	36
Trudno powiedzieć	22	15	17	14	18	20	22

Trzeba jednak podkreślić, że nawet w tych grupach społecznych, w których aprobatą pobierania emerytury z dwóch źródeł jest wyższa niż wśród pozostałych badanych, nie można mówić o pełnej akceptacji nowego systemu. W każdej z tych grup (z wyjątkiem osób z wyższym wykształceniem i mieszkańców wielkich miast) istnieją porównywalne wielkości zwolenników nowego i starego systemu, przy znacznym odsetku osób nie mających wyrobionej opinii w tej sprawie.

Do deklaracji uczestnictwa w II filarze należy podchodzić z dużym dystansem. Okazuje się, że osoby, które deklaratywnie uznały system kapitałowy bądź repartycyjno-kapitałowy za dobre rozwiązanie ubezpieczeniowe, nie wiążą tego rozwiązania z rozłożeniem odpowiedzialności za emeryturę na różne podmioty.

Spośród osób, które za najlepszy uznały system repartycyjno-kapitałowy, 39% wyraża gotowość pobierania emerytury z dwóch źródeł, a 45% pozostałoby przy obecnie obowiązującym systemie. Zwolennicy wypłacania emerytur z osobistych kont ubezpieczeniowych w jednakowym stopniu deklarują chęć uczestnictwa w systemie repartycyjno-kapitałowym (42%) i w systemie repartycyjnym (42%).

Jednocześnie gotowość pobierania emerytury z dwóch źródeł zadeklarowała blisko jedna trzecia (31%) tych, którzy preferują system repartycyjny (ponad połowa z nich chciałaby pozostać w obecnym systemie).

Brak konsekwencji w odpowiedziach ankietowanych oraz duża liczba wskazań „Trudno powiedzieć” prowadzą do wniosku, że respondenci nie mają wyrobionego poglądu o warunkach, możliwościach i rezultatach uczestnictwa w drugim poziomie ubezpieczeń.

PREFERENCJE DOTYCZĄCE FUNKCJONOWANIA FUNDUSZY EMERYTALNYCH

Aby kapitałowe fundusze emerytalne mogły odegrać znaczącą rolę w całym systemie ubezpieczeń, uczestniczenie w nich powinno mieć charakter masowy (według ekspertów z Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych powinno w nich oszczędzać przynajmniej 10% zatrudnionych). Z uczestnictwem w II filarze ubezpieczeń wiąże się znajomość zasad funkcjonowania funduszu, wiarygodność instytucji zarządzających funduszami, gwarancje

bezpieczeństwa wkładów, ale także świadomość osobistego ryzyka, jakie wiąże się z tym typem inwestycji. Zapytaliśmy więc badanych o ich preferencje w tym zakresie.

		CBOS
Wyobraźmy sobie, że w Polsce istniałoby kilka funduszy emerytalnych. Jak Pan(i) sądzi, czy:		
- ubezpieczający się powinni należeć do jednego funduszu od chwili podpisania umowy aż do chwili wypłacania emerytury		12%
- ubezpieczający się powinni mieć prawo do wycofania swojego wkładu ubezpieczeniowego i przeniesienia go do innego funduszu, jeśli uznają, że fundusz, do którego należą, źle gospodaruje ich pieniędzmi		74%
Trudno powiedzieć		14%

Ankietowani wyraźnie oczekują swobody dysponowania swoimi wkładami finansowymi i możliwości ich przenoszenia do funduszy lepiej gospodarujących powierzonymi im pieniędzmi. Roszczenia takie zgłaszają przede wszystkim osoby lepiej wykształcone i lepiej sytuowane. Badani poniżej 44 roku życia chcą mieć również prawo do zapewnienia sobie korzystniejszych zysków z obrotu ich pieniędzmi.

Opinie w tej sprawie wykazują wyraźny związek z ogólnym poziomem kompetencji obywatelskich. Im respondenci młodszy, lepiej wykształceni i lepiej sytuowani, tym częściej mają wyrobiony pogląd na tę kwestię i tym częściej deklarują chęć swobodnego dysponowania własnym wkładem finansowym (wyborem lepiej prosperującego funduszu). Osoby najstarsze, ubogie i niewykształcone częściej niż inni ankietowani deklarują opinię, że każdy powinien należeć tylko do jednego funduszu. Być może takie rozwiązanie daje im poczucie stabilności i zwalnia od śledzenia wyników transakcji finansowych funduszy, w których ulokowane są ich wkłady. Prawdopodobnie o takiej postawie decyduje doświadczenie oparte na braku alternatywnych rozwiązań wobec ZUS. Za taką interpretacją przemawia fakt, że tę opcję najczęściej wybierają emeryci i renciści.

Ogólnie jednak można skonstatować, że we wszystkich grupach społeczno-zawodowych przeważają ci, którzy chcieliby mieć swobodę wyboru takiego funduszu, który osiąga najlepsze wyniki finansowe.

Bezpośrednio z tym wiąże się potrzeba możliwości kontroli stanu własnego konta oraz rezultatów operacji finansowych funduszu emerytalnego.

	CBOS
Jak Pan(i) sądzi, czy:	
- ubezpieczający się powinni być systematycznie informowani (np. co cztery miesiące), jaki jest stan ich konta i jaki zysk przynoszą operacje finansowe funduszu emerytalnego	69%
- fundusz emerytalny nie musi informować o stanie konta i podejmowanych operacjach finansowych, wystarczy, jeśli gwarantuje wypłacanie emerytury w wyznaczonym terminie	18%
Trudno powiedzieć	13%

Zdecydowana większość ankietowanych optuje za możliwością kontrolowania stanu konta osobistego, a tym samym działalności inwestycyjnej funduszu. Najczęściej takie oczekiwania wobec funduszu mają osoby wykształcone, zamożne oraz młodsze roczniki ankietowanych.

Osobną kwestię stanowi gotowość podjęcia ryzyka finansowego. W tej sprawie większość respondentów jest zgodna - fundusze powinny przede wszystkim gwarantować bezpieczeństwo wkładów, a zatem prowadzić bardzo ostrożną politykę inwestycyjną.

	CBOS
Wysokość emerytury z funduszu emerytalnego będzie zależała od naszych wkładów i od działalności inwestycyjnej funduszu, do którego należymy. Gdyby Pan(i) miał(a) do wyboru, to który z niżej wymienionych funduszy emerytalnych wybrał(a)by Pan(i)?	
Ten, który największą wagę przywiązuje do bezpieczeństwa zgromadzonych przez klientów pieniędzy - inwestuje ostrożnie, nie naraża na straty, ale przynosi mniejsze zyski	79%
Ten, który największą wagę przywiązuje do pomnażania pieniędzy swoich klientów; podejmuje ryzykowne inwestycje, które w przypadku powodzenia zapewnią klientom większe zyski, ale też w razie niepowodzenia narażą ich na straty	7%
Trudno powiedzieć	13%

Ankietowani chcą mieć przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa własnych wkładów, nawet za cenę niższych zysków. Taką postawę wobec polityki inwestycyjnej

funduszu przyjmują zarówno ci, którzy zadeklarowali chęć uczestnictwa w systemie repartycyjno-kapitałowym (82%), jak i ci, którzy mając wybór nadal pozostaliby w obecnym systemie (89%). Inaczej mówiąc, gotowość przystąpienia do kapitałowych funduszy emerytalnych nie różnicuje poglądów na politykę inwestycyjną funduszu. Przeważają opinie, że fundusz odpowiedzialny jest przede wszystkim za nienarażanie klientów na ryzyko strat finansowych. Pogląd taki deklarowany jest tym częściej, im wyższy poziom wykształcenia ankietowanych.

O ile istnieje wyraźna tendencja do uczestniczenia w „bezpiecznym” funduszu, który nie naraża swoich klientów na ryzykowne przedsięwzięcia inwestycyjne, o tyle opinie formalnego ograniczania swobody inwestycyjnej funduszy są podzielone.

		CBOS
Istnieją rozmaite sposoby zabezpieczania oszczędności ubezpieczonych przed ryzykiem. Które z poniższych rozwiązań bardziej by Panu (i) odpowiadało?		
Fundusze emerytalne powinny mieć dużą swobodę w inwestowaniu pieniędzy - inwestować tyle, ile uważają za stosowne i w takie przedsięwzięcia, które wydają im się najbardziej opłacalne		32%
Prawo powinno poważnie ograniczać swobodę decyzji funduszu - fundusze nie powinny lokować zbyt dużych sum w jedno przedsięwzięcie		46%
Trudno powiedzieć		21%

Opinie o formalnoprawnych ograniczeniach działalności funduszy związane są z poziomem wykształcenia i - współwystępującym z nim - stopniem zamożności ankietowanych. Związek ten można określić następująco: im wyższe wykształcenie i lepsza kondycja finansowa badanych, tym częściej deklarują oni konieczność prawnych granic swobody inwestycyjnej funduszu. Opinia ta dominuje zarówno wśród zwolenników systemu repartycyjnego (55%), jak i potencjalnych zwolenników przyszłych funduszy (49%).

Co piąty ankietowany nie ma w tej sprawie wyrobionej opinii. Do tej grupy należą częściej niż inni: emeryci (35%) i renciści (27%), mieszkańcy wsi (34%) oraz osoby z wykształceniem podstawowym (35%).

Ogólnie można stwierdzić, że poziom wykształcenia i kondycja finansowa wyraźnie różnicują preferencje ankietowanych w zakresie działalności inwestycyjnej kapitałowych

funduszy emerytalnych. Zależność tę można określić następująco: im wyższe wykształcenie i lepsze warunki materialne respondentów, tym częściej mają oni wyrobioną opinię i tym częściej optują za kontrolowaniem przedsięwzięć inwestycyjnych funduszy i rezultatów polityki inwestycyjnej.

Jednocześnie należy podkreślić, że „liberalizm” osób niewykształconych wobec działalności funduszy raczej wynika z braku kompetencji niż jest odbiciem rzeczywistych preferencji. Za tą interpretacją przemawia fakt, że w tej kategorii społecznej najwięcej jest deklaracji „Trudno powiedzieć” (dla omawianych problemów odpowiednio od 23 do 35%).

Tabela 2

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, czy:	Wskazania respondentów według poziomu wykształcenia			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
- ubezpieczający się powinni być systematycznie informowani (np. co cztery miesiące), jaki jest stan ich konta i jaki zysk przynoszą operacje finansowe funduszu emerytalnego	55	70	79	87
- ubezpieczający się powinni mieć prawo do wycofania swojego wkładu ubezpieczeniowego i przeniesienia go do innego funduszu, jeśli uznają, że fundusz, do którego należą, źle gospodaruje ich pieniędzmi	57	79	86	89
- lepszy jest ten fundusz, który największą wagę przywiązuje do bezpieczeństwa zgromadzonych przez klientów pieniędzy - inwestuje ostrożnie, nie naraża na straty, ale przynosi mniejsze zyski	70	81	85	93
- prawo powinno poważnie ograniczać swobodę decyzji funduszu - fundusze nie powinny lokować zbyt dużych sum w jedno przedsięwzięcie	38	49	51	57

Z rozkładu odpowiedzi dotyczących preferencji w zakresie działalności funduszy emerytalnych można wnosić, że ludzie przywiązują większą wagę do prawa wyboru funduszu prowadzącego określoną politykę inwestycyjną i poczucia bezpieczeństwa własnych wkładów finansowych w wybranym funduszu niż ograniczeń w zakresie swobody inwestycyjnej funduszy.

OPINIE O OBSŁUDZE I KONTROLI DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZY EMERYTALNYCH

Ankietowanych zapytaliśmy, kto - według nich - powinien zajmować się różnymi elementami obsługi uczestników systemu, takimi jak: pobieranie składek, informacja i formalności związane z przejściem na emeryturę, inwestowanie pieniędzy pochodzących ze składek, wypłata świadczeń, a także - kto powinien sprawować nadzór nad funduszami emerytalnymi. Respondenci mogli wskazać więcej niż jeden podmiot odpowiedzialny za poszczególne elementy systemu.

W opinii badanych pobieraniem składek i załatwianiem formalności związanych z przejściem na emeryturę powinny zajmować się głównie zakłady pracy, inwestycjami kapitałowymi - przede wszystkim firmy prywatne, wypłatą emerytur w równym stopniu firmy prywatne i instytucje państwowe, natomiast nadzorowaniem działalności funduszy emerytalnych powinna zajmować się głównie administracja państwowa. Mimo że tylko nieliczni ankietowani uważają, iż organizacją pobierania składek, przyznawaniem i wypłatą świadczeń, a także przedsięwzięciami inwestycyjnymi powinny zajmować się samorzady i związki zawodowe, to postrzegają oni te podmioty jako jeszcze jeden - obok państwa - instrument kontroli działalności funduszy emerytalnych.

Warto też dodać, że blisko co piąty ankietowany (19%) jest zdania, że zakłady pracy powinny zajmować się inwestowaniem pieniędzy pochodzących z wkładów finansowych ubezpieczonych, a ponad jedna czwarta (28%) powierzyłaby działalność inwestycyjną urzędowi państwowym. Być może za tą opinią kryje się akceptacja zakładowych czy też branżowych funduszy emerytalnych.

Tabela 3

w procentach

Kto, Pana(i) zdaniem, powinien się zajmować:	Zakład pracy, pracodawca	Samorządy	Związki zawodowe	Administracja państwowa, urzędy państwowe	Firmy prywatne, np. spółki akcyjne zarządzające funduszami emerytalnymi, firmy ubezpieczeniowe	Trudno powiedzieć
-pobieraniem składek emerytalnych	65	5	8	29	43	7
-załatwianiem formalności związanych z przejściem na emeryturę, zawieraniem umów ubezpieczeniowych, informowaniem o zasadach ubezpieczenia itp.	65	6	13	31	36	7
-inwestowaniem pieniędzy pochodzących ze składek emerytalnych	19	6	6	28	53	14
-wypłatą emerytur	16	3	2	47	51	7
-nadzorowaniem działalności funduszu emerytalnego	13	16	22	61	15	13
*) Ankietowani mogli wskazać kilka podmiotów zajmujących się poszczególnymi elementami systemu, dlatego odsetki nie sumują się do 100.						

Z deklaracji dotyczących obsługi i nadzoru drugiego poziomu systemu emerytalnego wynika, że ankietowani skłonni są rozłożyć odpowiedzialność za funkcjonowanie systemu na różne podmioty.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że aprobatę znaczącej części respondentów zyskało powierzenie firmom prywatnym (np. spółkom zarządzającym funduszami emerytalnymi, firmom ubezpieczeniowym) właściwie wszystkich zadań systemu ubezpieczeniowego, takich jak: pobieranie składek (43%), inwestowanie pieniędzy pochodzących ze składek (53%), wypłatę emerytur (51%), załatwianie formalności związanych z uzyskaniem świadczenia

emerytalnego (36%). Inaczej mówiąc, potencjalni uczestnicy systemu ubezpieczeniowego aprobują odmonopolizowanie roli państwa w zakresie obsługi systemu, przy jednoczesnym zachowaniu gwarancji państwowej kontroli nad działalnością funduszy emerytalnych.

Gotowość powierzenia obsługi dodatkowego poziomu ubezpieczenia emerytalnego instytucjom niepaństwowym ma związek z wykształceniem i sytuacją materialną ankietowanych - im wyższe wykształcenie i lepsze warunki materialne, tym większy odsetek badanych akceptuje udział firm niepaństwowych w obsłudze II filaru ubezpieczeń. Jednocześnie te same cechy położenia społecznego wykazują związek z opinią o konieczności państwowego nadzoru nad działalnością funduszy emerytalnych: im wyższe wykształcenie i lepsze warunki materialne, tym większy odsetek ankietowanych oczekuje kontroli państwa nad działalnością funduszy. Ta konstatacja jest potwierdzeniem wcześniej już omówionych wniosków dotyczących formalnoprawnych granic swobody inwestycyjnej funduszy.

Tabela 4

w procentach

Czy firmy prywatne, np. spółki akcyjne zarządzające funduszami emerytalnymi, firmy ubezpieczeniowe powinny zajmować się:	Wskazania respondentów według wykształcenia			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
- pobieraniem składek emerytalnych	33	44	45	73
- załatwianiem formalności związanych z przechodzeniem na emeryturę	31	35	38	61
- inwestowaniem pieniędzy pochodzących ze składek emerytalnych	42	50	60	88
- wypłatą emerytur	40	49	61	72

Akceptacja udziału firm prywatnych w obsłudze funduszy emerytalnych nie zmienia jednak faktu, że w opinii największej części badanych pobieraniem składek (65%) i załatwianiem formalności związanych z uzyskaniem prawa do świadczenia emerytalnego (65%) powinien się zajmować macierzysty zakład pracy (pracodawca), a blisko połowa ankietowanych (47%) jest zdania, że wypłaty emerytur należy powierzyć instytucjom państwowym.

PODSUMOWANIE

Na podstawie wyników sondażu można prognozować, że znacząca część społeczeństwa zaakceptuje system, który zakłada utworzenie - oprócz podstawowego poziomu ubezpieczeń emerytalnych - poziomu ubezpieczeń dodatkowych, finansowanych metodą kapitałową.

Ponad dwie piąte badanych (43%) uznało, że pieniądze na wypłacanie emerytur powinny pochodzić w części ze składek, zgromadzonych przez daną osobę w okresie jej zatrudnienia, a w części ze składek obecnie pracujących. Większość ankietowanych (62%) uważa, że składki emerytalne powinny być gromadzone na osobistym koncie ubezpieczonych, a właściciel konta powinien być informowany o jego stanie. Większość badanych ma też wyrobiony pogląd o funkcjonowaniu, polityce inwestycyjnej i sprawowaniu nadzoru nad działalnością funduszy emerytalnych. Ankietowani akceptują odmonopolizowanie roli państwa w systemie ubezpieczeń społecznych, przy jednoczesnym zachowaniu gwarancji państwowej kontroli nad działalnością funduszy emerytalnych.

Z największą akceptacją spotkała się idea osobistego konta ubezpieczeniowego oraz powiązania wysokości świadczenia emerytalnego z liczbą lat opłacania składek, stażu pracy i kwoty zgromadzonej na koncie.

Społecznym zapleczem działalności przyszłych funduszy emerytalnych są przede wszystkim ludzie młodzi, wykształceni, kadra kierownicza i inteligencja, prywatni przedsiębiorcy, mieszkańcy wielkich miast oraz osoby deklarujące dobre warunki materialne, a zatem te grupy, które z założenia powinny być w przyszłości uczestnikami II filaru ubezpieczeń społecznych. W tym sensie można mówić, że projekt powołania kapitałowych funduszy emerytalnych jest akceptowany przez ich potencjalnych uczestników.

Osoby gorzej wykształcone, starsze roczniki ankietowanych oraz badani deklarujący niskie dochody i złe warunki materialne nie są zainteresowane uczestnictwem w funduszach kapitałowych. Poczucie bezpieczeństwa zapewnia im wspólna kasa ubezpieczeniowa, egalitaryzm społeczny i solidaryzm pokoleniowy w postaci finansowania obecnych emerytur przez obecnie pracujących.

Nie można jednak pominąć milczeniem pewnej niekonsekwencji w opiniach ankietowanych. Z jednej strony tylko 10% badanych uznało repartycyjny system emerytalny za dobry, z drugiej - największa część (43%) mając wybór między systemem repartycyjno-kapitałowym a obecnie obowiązującym systemem repartycyjnym opowiedziała się za tym ostatnim. Okazało się, że osoby, które uznały system repartycyjno-kapitałowy za dobre rozwiązanie, nie przekładają tego na rozłożenie odpowiedzialności za emeryturę na różne podmioty.

Opinie o gotowości przystąpienia do II filaru ubezpieczeń społecznych wiążą się z kompetencjami obywatelskimi, które współwystępują z pozycją społeczną. W tym sensie, z jednej strony, nie można oczekiwać powszechnej gotowości do uczestnictwa w systemie finansowanym metodą kapitałową, z drugiej zaś - dla przybliżenia idei ubezpieczeń dodatkowych konieczna jest, jak się wydaje, szeroko zakrojona akcja informacyjna i edukacyjna o zasadach funkcjonowania funduszy emerytalnych.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak wyobraża Pan(i) sobie dobry system emerytalny? Czy, Pana(i) zdaniem:
 1 - pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić ze składek, które dana osoba sama zgromadziła, w czasie kiedy pracowała; 2 - pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić ze składek, które płać obecnie pracujący;
 3 - pieniądze na wypłacanie emerytury powinny pochodzić w części ze składek, które dana osoba sama zgromadziła, w czasie kiedy pracowała, a w części ze składek, które płać obecnie pracujący

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	10	43	17	1161
Płeć					
Mężczyźni	38	10	38	14	549
Kobiety	25	9	47	19	612
Wiek					
do 24 lat	22	12	47	19	180
25-34	37	7	47	9	210
35-44	37	7	43	13	244
45-54	34	15	40	10	200
55-64	31	7	45	17	161
65 lat i więcej	21	11	33	36	167
Miejsce zamieszkania					
Wieś	25	11	41	23	433
Miasto do 20 tys.	38	10	39	13	134
od 21 do 100 tys.	32	9	47	12	235
101-500 tys.	35	10	42	14	233
501 tys. i więcej mieszk.	35	7	46	13	125
Region					
Północny	42	10	37	12	147
Zachodni	31	8	48	14	115
Środkowo-zachodni	28	9	49	14	163
Środkowy	31	6	48	15	202
Wschodni	31	8	32	29	151
Południowo-wschodni	26	11	46	18	182
Południowo-zachodni	30	15	40	15	201
Wykształcenie					
Podstawowe	23	11	39	27	404
Zasadnicze zawodowe	31	11	45	13	318
Średnie	37	9	44	10	347
Wysze	44	5	44	6	90
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	50	6	34	9	77
Prac. umysł. niż. szczebla	29	11	55	5	86
Pracownicy fiz. - umysł.	35	8	39	18	64
Robotnicy wykwalifikowani	32	7	54	8	124
Robotnicy niewykwalifik.	28	10	41	20	74
Rolnicy	24	8	53	15	87
Prywatni przedsiębiorcy	46	4	38	12	38
Bierni zawodowo					
Renciści	27	13	40	20	152
Emeryci	28	10	33	29	218
Uczniowie i studenci	27	8	51	14	63
Bezrobotni	34	14	37	14	104
Gospodynie domowe i inni	24	12	47	17	70
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	35	8	46	12	122
Sektor państwowy	29	9	51	11	123
Sektor prywatny	39	8	42	11	242
Spółdzielczość	34	8	56	2	20
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 150 zł	28	10	47	15	269
151 - 225 zł	25	12	43	20	177
226 - 325 zł	32	12	37	19	274
326 - 425 zł	41	7	38	15	185
Powyżej 426 zł	31	10	49	10	194
Ocena własnych war. mater.					
Złe	28	11	43	18	452
Średnie	32	8	41	18	490
Dobre	33	10	46	11	219
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	27	10	40	23	122
Raz w tygodniu	28	10	44	17	625
Kilka razy w roku	33	9	45	13	313
W ogóle nie uczestniczy	46	9	30	15	100
Poglądy polityczne					
Lewica	36	11	44	9	221
Centrum	31	9	46	14	278
Prawica	35	9	44	13	337
Trudno powiedzieć	23	10	38	28	324

Tabela 2. Jak wyobraża Pan(i) sobie dobry system emerytalny? Czy, Pana(i) zdaniem: 1 - składki emerytalne każdego z pracujących powinny być odkładane na specjalnym, osobistym koncie, a właściciel powinien być informowany o stanie konta; 2 - wszystkie składki powinny trafiać do jednej, wspólnej kasy, z której wypłacałoby się emerytury

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	62	26	12	1161
Płeć				
Mężczyźni	65	27	8	549
Kobiety	60	26	15	612
Wiek				
do 24 lat	67	20	14	180
25-34	72	23	5	210
35-44	67	26	7	244
45-54	68	25	7	200
55-64	62	26	12	161
65 lat i więcej	32	40	28	167
Miejsce zamieszkania				
Wies	53	32	15	433
Miasto do 20 tys.	66	23	11	134
od 21 do 100 tys.	67	24	10	235
101-500 tys.	68	21	10	233
501 tys. i więcej mieszk.	71	25	5	125
Region				
Północny	67	23	10	147
Zachodni	65	22	13	115
Środkowo-zachodni	68	24	9	163
Środkowy	65	26	9	202
Wschodni	53	29	18	151
Południowo-wschodni	60	30	10	182
Południowo-zachodni	58	29	13	201
Wysztalcenie				
Podstawowe	50	32	18	404
Zasadnicze zawodowe	59	30	10	318
Średnie	74	18	8	347
Wyższe	78	19	2	90
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	80	16	4	77
Prac. umysł. niż. szczebla	80	13	7	86
Pracownicy fiz.-umysł.	76	14	10	64
Robotnicy wykwalifikowani	73	24	2	124
Robotnicy niewykwalifik.	64	26	9	74
Rolnicy	69	25	6	87
Prywatni przedsiębiorcy	59	29	12	38
Bierni zawodowo				
Renciści	54	31	15	152
Emeryci	45	35	21	218
Uczniowie i studenci	74	9	17	63
Bezrobotni	55	36	8	104
Gospodynie domowe i inni	49	35	16	70
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	81	13	6	122
Sektor państwowy	67	28	5	123
Sektor prywatny	72	20	9	242
Spółdzielczość	85	15	0	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 150 zł	60	32	8	269
151 - 225	56	28	16	177
226 - 325	62	23	15	274
326 - 425	66	25	9	185
Powyżej 426 zł	66	28	7	194
Ocena własnych war. mater.				
Złe	59	28	13	452
Średnie	64	25	10	490
Dobre	65	25	10	219
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	43	41	16	122
Raz w tygodniu	62	25	13	625
Kilka razy w roku	67	25	8	313
W ogóle nie uczestniczy	70	20	11	100
Poglądy polityczne				
Lewica	68	27	5	221
Centrum	65	28	7	278
Prawica	67	26	7	337
Trudno powiedzieć	51	25	25	324

Tabela 3. Proszę wyobrazić sobie następującą sytuację:
 - każdy, komu przysługuje prawo do emerytury z ZUS, otrzymuje tylko część, np. około 70% swojej emerytury;
 - pozostałą część otrzymuje w innej postaci:
 - na nasze konto w funduszu emerytalnym zostanie przekazany kapitał przez skarb państwa;
 - zyski z tego kapitału uzupełnią naszą emeryturę o część (ok. 30%), o którą została pomniejszona nasza emerytura wypłacana z ZUS.

Gdyby wyżej opisana sytuacja zaistniała naprawdę i miał(a)by Pan(i) swobodę wyboru, to: 1 - wybrał(a)by Pan(i) system, w którym część emerytury wypłacana jest z ZUS, a część z kapitałowego funduszu emerytalnego; 2 - pozostał(a)by Pan(i) w takim systemie, jaki jest obecnie (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	43	22	1161
Płeć				
Meżczyźni	37	43	20	549
Kobiety	32	43	24	612
Wiek				
do 24 lat	42	33	26	180
25-34	43	38	19	210
35-44	41	37	22	244
45-54	34	48	18	200
55-64	24	53	24	161
65 lat i więcej	18	55	28	167
Miejsce zamieszkania				
Wies	24	46	30	433
Miasto do 20 tys.	44	44	21	134
od 21 do 100 tys.	35	46	19	235
101-500 tys.	39	45	16	233
501 tys. i więcej mieszk.	50	33	17	125
Region				
Północny	29	39	32	147
Zachodni	34	47	19	115
Środkowozachodni	41	41	19	163
Środkowy	38	43	19	202
Wschodni	31	41	29	151
Południowo-wschodni	34	44	23	182
Południowo-zachodni	35	46	19	201
Wykształcenie				
Podstawowe	20	50	30	404
Zasadnicze zawodowe	33	46	22	318
Średnie	47	37	16	347
Wyższe	59	26	15	90
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	58	25	17	77
Prac.umysł.niż.szczebła	46	35	19	86
Pracownicy fiz.- umysł.	45	40	15	64
Robotnicy wykwalifikowani	44	39	16	124
Robotnicy niewykwalifik.	36	35	29	74
Rolnicy	26	47	27	87
Prywatni przedsiębiorcy	40	35	24	38
Bierni zawodowo				
Renciści	28	53	19	152
Emeryci	18	54	28	218
Uczniowie i studenci	42	35	23	63
Bezrobotni	32	45	23	104
Gospodynie domowe i inni	37	41	23	70
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	52	30	17	122
Sektor państwowy	40	43	16	123
Sektor prywatny	43	35	22	242
Spółdzielczość	35	37	28	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 150 zł	31	46	24	269
151 - 225	32	39	29	177
226 - 325	32	45	23	274
326 - 425	42	42	16	185
Powyżej 426 zł	42	45	13	194
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	44	26	452
Średnie	34	43	23	490
Dobre	47	40	14	219
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	27	48	25	122
Raz w tygodniu	31	45	24	625
Kilka razy w roku	42	40	18	313
W ogóle nie uczestniczy	41	37	23	100
Poglądy polityczne				
Lewica	39	47	14	221
Centrum	45	39	16	278
Prawica	40	42	18	337
Trudno powiedzieć	17	45	38	324

Tabela 4. Istnieją rozmaite sposoby zabezpieczania oszczędności ubezpieczonych przed ryzykiem. Które z poniższych rozwiązań bardziej by Panu(i) odpowiadało? 1 - Fundusze emerytalne powinny mieć dużą swobodę w inwestowaniu pieniędzy - inwestować tyle, ile uważają za stosowne i w takie przedsięwzięcia, które wydają im się najbardziej opłacalne; 2 - Prawo powinno poważnie ograniczać swobodę decyzji funduszy - fundusze nie powinny lokować zbyt dużych sum w jedno przedsięwzięcie

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	46	21	1161
Płeć				
Mężczyźni	38	46	16	549
Kobiety	27	47	26	612
Wiek				
do 24 lat	39	42	19	180
25-34	34	50	14	210
35-44	34	48	18	244
45-54	30	47	17	200
55-64	39	39	23	161
65 lat i więcej	18	39	43	167
Miejsce zamieszkania				
Wieś	26	40	34	433
Miasto do 20 tys.	27	60	14	134
od 21 do 100 tys.	31	54	16	235
101-500 tys.	43	45	11	233
501 tys. i więcej mieszk.	44	40	15	125
Region				
Północny	35	45	20	147
Zachodni	33	53	14	115
Środkowozachodni	33	52	15	163
Środkowy	33	45	18	202
Wschodni	35	42	33	151
Południowo-wschodni	26	45	29	182
Południowo-zachodni	37	44	19	201
Wykształcenie				
Podstawowe	27	38	35	404
Zasadnicze zawodowe	34	49	18	318
Średnie	37	51	12	347
Wyższe	34	57	9	90
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	32	54	14	77
Prac. umysł. niż. szczebla	32	50	15	86
Pracownicy fiz.- umysł.	39	42	11	64
Robotnicy wykwalifikowani	30	62	8	124
Robotnicy niewykwalifik.	38	42	20	74
Rolnicy	30	48	22	87
Prywatni przedsiębiorcy	31	52	16	38
Bierni zawodowo				
Renciści	32	41	27	152
Emeryci	32	38	35	218
Uczniowie i studenci	37	46	15	63
Bezrobotni	37	39	24	104
Gospodynie domowe i inni	27	54	19	70
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	30	53	16	122
Sektor państwowy	33	52	15	123
Sektor prywatny	35	54	11	242
Spółdzielczość	46	35	19	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 150 zł	29	46	24	269
151 - 225	33	41	26	177
226 - 325	37	48	25	274
326 - 425	36	48	16	185
Powyżej 426 zł	40	48	11	194
Ocena własnych war. mater.				
Złe	33	42	24	452
Średnie	30	48	21	490
Dobre	35	50	16	219
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	35	42	23	122
Raz w tygodniu	39	47	25	625
Kilka razy w roku	36	48	16	313
W ogóle nie uczestniczy	40	42	18	100
Poglądy polityczne				
Lewica	35	53	12	221
Centrum	37	48	15	278
Prawica	28	46	26	277
Trudno powiedzieć	22	41	36	324

Tabela 5. Kto, Pana(i) zdaniem, powinien się zajmować nadzorowaniem działalności funduszu emerytalnego? 1 - Zakład pracy, pracodawca; 2 - Samorządy; 3 - Związki zawodowe; 4 - Administracja państwowa, urzędy państwowe; 5 - Firmy prywatne, np. spółki akcyjne zarządzające funduszami emerytalnymi, firmy ubezpieczeniowe (%)

	1	2	3	4	5	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	16	22	61	15	13	1161
Płeć							
Mężczyźni	13	15	22	63	17	10	549
Kobiety	14	17	23	59	12	16	612
Wiek							
do 24 lat	14	16	17	59	17	18	180
25-34	10	16	24	68	15	7	210
35-44	17	17	24	58	19	11	244
45-54	16	19	20	65	12	6	200
55-64	8	14	24	61	18	12	161
65 lat i więcej	13	11	25	51	5	27	167
Miejsce zamieszkania							
Wieś	11	18	25	60	14	18	433
Miasto do 20 tys.	13	24	27	70	16	7	134
od 21 do 100 tys.	16	14	22	60	13	10	235
101-500 tys.	10	13	19	58	15	11	233
501 tys.i więcej mieszk.	23	9	15	58	16	13	125
Region							
Północny	12	13	11	66	11	16	147
Zachodni	6	26	30	73	15	6	115
Środkowozachodni	16	13	17	68	18	5	163
Środkowy	21	12	19	56	19	14	202
Wschodni	13	14	18	51	13	20	151
Południowo-wschodni	11	21	35	62	10	15	182
Południowo-zachodni	12	16	25	56	15	14	201
Wykształcenie							
Podstawowe	13	14	20	57	13	21	404
Zasadnicze zawodowe	13	17	25	60	14	12	318
Średnie	15	18	25	63	14	9	347
Wyższe	11	16	23	71	19	0	90
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	10	17	17	67	21	3	77
Prac.umysł.niż.szczebla	21	23	24	61	15	9	86
Pracownicy fiz.- umysł.	15	15	16	55	16	9	64
Robotnicy wykwalifikowani	18	22	25	60	18	8	124
Robotnicy niewykwalifik.	14	22	25	59	16	7	74
Rolnicy	6	20	25	63	16	15	87
Prywatni przedsiębiorcy	16	6	20	68	14	9	38
Bierni zawodowo							
Renciści	16	14	26	61	12	14	152
Emeryci	9	11	23	54	13	23	218
Uczniowie i studenci	12	13	11	70	7	20	63
Bezrobotni	11	12	16	71	12	12	104
Gospodynie domowe i inni	20	20	31	51	18	12	70
Pracujący poza rolnictwem							
Sfera budżetowa	13	24	18	62	18	7	122
Sektor państwowy	19	20	28	58	14	4	123
Sektor prywatny	17	16	22	65	16	8	242
Spółdzielczość	6	12	17	59	12	26	20
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 150 zł	11	16	25	62	19	11	269
151 - 225	14	23	23	58	12	15	177
226 - 325	15	15	21	62	13	13	274
326 - 425	13	17	22	62	13	10	185
Powyżej 426 zł	16	11	21	58	15	14	194
Ocena własnych war. mater.							
Złe	17	17	23	57	17	15	452
Średnie	10	16	23	61	13	13	490
Dobre	15	13	17	68	13	10	219
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	11	17	30	59	11	12	122
Raz w tygodniu	14	18	22	64	14	16	625
Kilka razy w roku	13	14	22	64	14	7	313
W ogóle nie uczestniczy	13	10	14	61	13	17	100
Poglądy polityczne							
Lewica	11	16	24	69	15	3	221
Centrum	15	19	24	61	18	10	278
Prawica	14	18	23	57	12	13	337
Trudno powiedzieć	13	12	19	59	14	23	324